

mokslas • menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1978 METAI

GRUODŽIO MĖN. 2 D. / DECEMBER 2, 1978

PART TWO — Nr. 282 (44)

Šiame numery:

Vilniaus šviesuomenė prieš įsisteigiant universitetui.
Šimto metų gyvenimas: dailininkas Adomas Varnas pasakoja.
Išpūdžiai iš onomastikos kongreso Krokuvoje
Iš moderniosios anglų poezijos.
Pusė šimtmečio atiduota lietuvių muzikai.
Paparčio žiedo bejieskanti.
Solistų prieauglis grumstuotam kely.
Kultūrinė kronika.

Kertinė Parastė

Vilniaus šviesuomenė prieš įsisteigiant universitetui

Universitetas Vilniui nebuvo neužtarnautas, iš šalies pridėtas dalykas. Taip kartais gali atrodyti dėl to, kad pirmieji universiteto profesoriai buvo atvykę iš kitur. Tačiau ir pačiame Vilniuje buvo šviesuomenės kuri savo dėmesiu kultūriniais dalykais ir savo išsilavinimu buvo akademinės kultūros žmonės. Tai man paaiškėjo, besiruošiant būsimam Vilniaus universiteto įsteigimo 400 metų sukakties minėjimui.

Ta proga teko užkliūti už studijos apie Karaliaučiaus universiteto įsteigimą. Kaip žinome, Karaliaučiaus universitetas buvo įsteigtas 1544 m., taigi 35 metais anksčiau negu Vilniaus universitetas. Tačiau iš Karaliaučiaus universiteto įsteigimo istorijos, parašytos žymaus Prūsijos istoriko M. P. Toeppen, kuris buvo serijos "Scriptores rerum prussicarum" redaktorius, aiškėja, kad bent du žmonės, prisidėję prie šio universiteto įsteigimo, buvo iš Vilniaus, ar turėjo ryšį su Vilniumi. Šie žmonės yra mums žinomi, tačiau Toeppen studija suteikia apie juos kiek kitų žinių. Tie žmonės yra: Abraomas Kulvietis, Stanislovas Rapagėlanas (vėlesnėse lietuviškose studijose įprastai vadinti Rapolionio pavarde) ir Stanislovas Hosius, vilnietis vyskupas, vėliau kardinolas ir Popiežiaus atstovas Tridento visuotiniame Bažnyčios susirinkime, buvo tuo laiku Prūsijoje.

Apie Kulvietį Toeppen sako, kad jis buvo lietuvis, atvykęs iš Vilniaus ir labai turtingas. Tačiau kaip pastebi Toeppen, "rektorium būti netiko". Šis trūkumas negalėjo būti dėl jo mokslingumo. Jis universitete skaitė graikų kalbos kursą.

Stanislovas Rapolionis taip pat yra pristatomas lietuviu. Jis buvo teologas ir labai geras teologas. Jo paskaitų klausyti rink-

davosi daug kas, net pats hercogas.

Stanislovas Hosius tuo metu buvo Ermlando vyskupas ir laikomas uoliausiu katalikybės gynėju. Jis čia buvo atvykęs iš Krokuvos. Jis buvo Vilniaus pilies ir miesto prokuratoriaus sūnus. Ar jis buvo gimęs Vilniuje ar Krokuvoje, neaišku. Jis su Karaliaučiaus universitetu turi ryšio tik tiek, kad turėjo gerus asmeniškus santykius su pirmuoju universiteto rektorium Jurgiu Sabinus, su kuriuo jis buvo kartu studijavęs Paduvoje. Sabinus jį laikė labai geru kalbėtoju ir, pats būdamas poetas, žadėjo jo išvykimo iš Karaliaučiaus proga, parašyti eilėraščių.

Vyskupas ir kardinolas Hosius mums mažiau yra įdomus, nes jis savo rašytojiška veikla reikšėsi lenkų ir vokiečių visuomenėje. Įdomesnis lietuvišku požiūriu yra jo brolis Ulrichas, kuris, kaip rašo Liet. Encikl., yra mažvydo giesmynui išvertęs vieną Liuterio giesmę, pasirašydamas Henriku Markuciečiu, nes toks yra Hosijų šeimos dvaro vardas prie Vilniaus. Ulrichas buvo studijavęs Leipzige.

Apie Kulvietį ši istorija rašo, kad jis buvo mokinytis bent dviejų žymiausių to laiko žmonių: Erasmo Roterdamičio ir Melanctono. Vilniuje jis buvo pagarsėjęs savo paskaitomis. Atvykęs Karaliaučūn, buvo paskirtas vad. "particular", tai toks mokyklos tipas, vicedirektorium ir faktiškai tai mokyklai vadovavo. Savo lėšomis Kulvietis rėmė lietuvių studentus. Klausimas, kodėl jis nebuvo paskirtas rektorium, nėra aiškus. Nepaisant to, jis skaitė graikų kalbos kursą ir buvo kritikuojamas, kad tas kursas yra per aukštas klausytojams. I tai jis atsakydavo, kad, kas jo nesupranta, tegul eina pas jo žinioje (Nukelta i 4 psl.)

ONOMASTIKOS KONGRESE, KROKUVOJE

ANTANAS KLIMAS

Lenkai jau nuo 19-jo šimtmečio turėjo apšči žymių kalbininkų. Paskutiniaisiais metais Lenkijoje įvyko jau keli tarptautiniai įvairių mokslų kongresai. Todėl ir nenuostabu, kad XIII-sis tarptautinis onomastikos kongresas buvo suruoštas Krokuvoje 1978 metais rugpjūčio 20-26 dienomis. Jis vyko senajame Krokuvos universitete, kuris ir dabar oficialiai vadinamas Jogailos universitetu. Šis universitetas įsteigtas XIV-me amžiuje dar prieš Jogailą, bet Jogaila jį atgavino ir sustiprino.

Onomastika yra ta kalbotyros dalis, kuri tyrinėja visus tikrinius vardus, pavadinimus. Lietuviškai ją galima vadinti *vardotyra*. Tarptautiniai onomastikos kongresai — bent po 2-jo pasaulinio karo — vyksta kas treči metai. Sakysime, X-sis kongresas įvyko 1969 metais Vienoje, XI-sis — 1972 metais Sofijoje, XII-sis — 1975 metais Berne, o šis paskutinis — kaip jau minėta — 1978 metais Krokuvoje.

Paprastai toks tarptautinis onomastikos kongresas turi vieną pagrindinę temą, kuriai skiriamos plenarinių posėdžių paskaitos. Šio kongreso pagrindinė tema buvo, formuluojant ją lotyniškai: "Nomina appellativa et nomina propria", atseit: "Paprastieji (apeliatyviniai) vardai ir tikriniai vardai". Bet atskirosese sekcijose buvo pranešimų, paskaitų įvairiomis onomastikos temomis.

Oficialus kongreso atidarymas įvyko vieno naujintalaičio kino salėje. Čia, kaip paprastai, dalyvavo valdžios, įvairių tarptautinių mokslo organizacijų, Lenkijos mokslinių draugijų, universiteto bei Krokuvos miesto atsto-

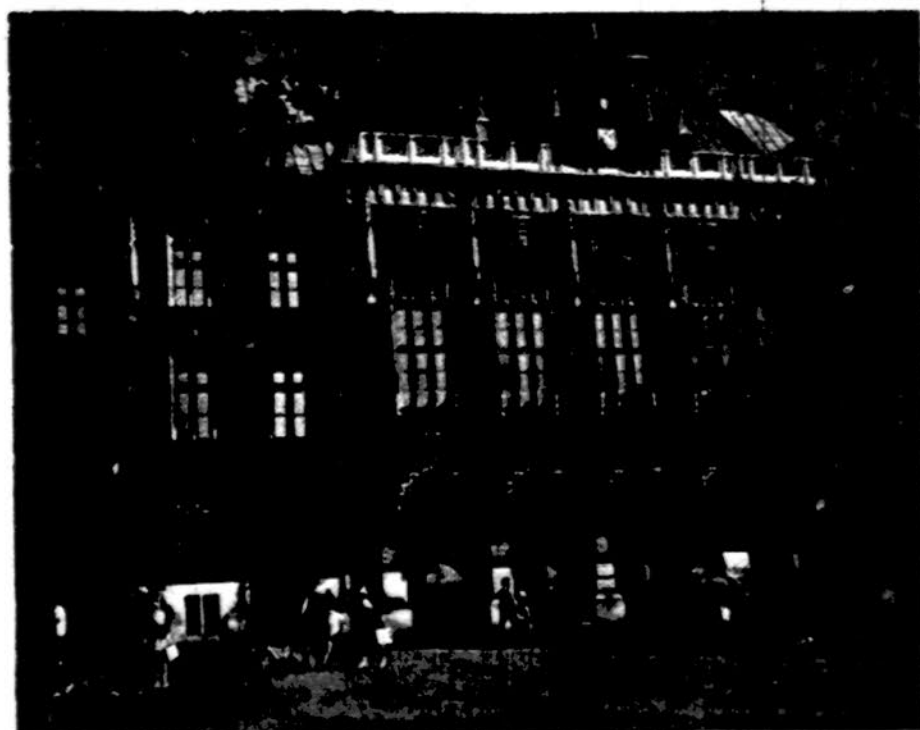
vai. Toliau paskaitos kasdien vykdavo tokia tvarka: 8:30 - 10:30 — paskaitos keliose sekcijose; 11:00 - pagrindinė dienos paskaita plenariniame posėdyje, kuriame paprastai dalyvauja visi kongreso dalyviai bei svečiai; 12:30 - 3:00 — pietų pertrauka; 3:30 - 5:30 — vėl paskaitos atskirosese sekcijose.

Plenarinės paskaitos buvo skaitomos puošnioje didžiojoje Krokuvos universiteto senato salėje, o sekcijų paskaitos — įvairiose universiteto humanitarinių mokslų fakulteto auditorijose. Šio pastato priekyje šalia Lenkijos erelio įmūrytas taip pat ir Lietuvos vytis.

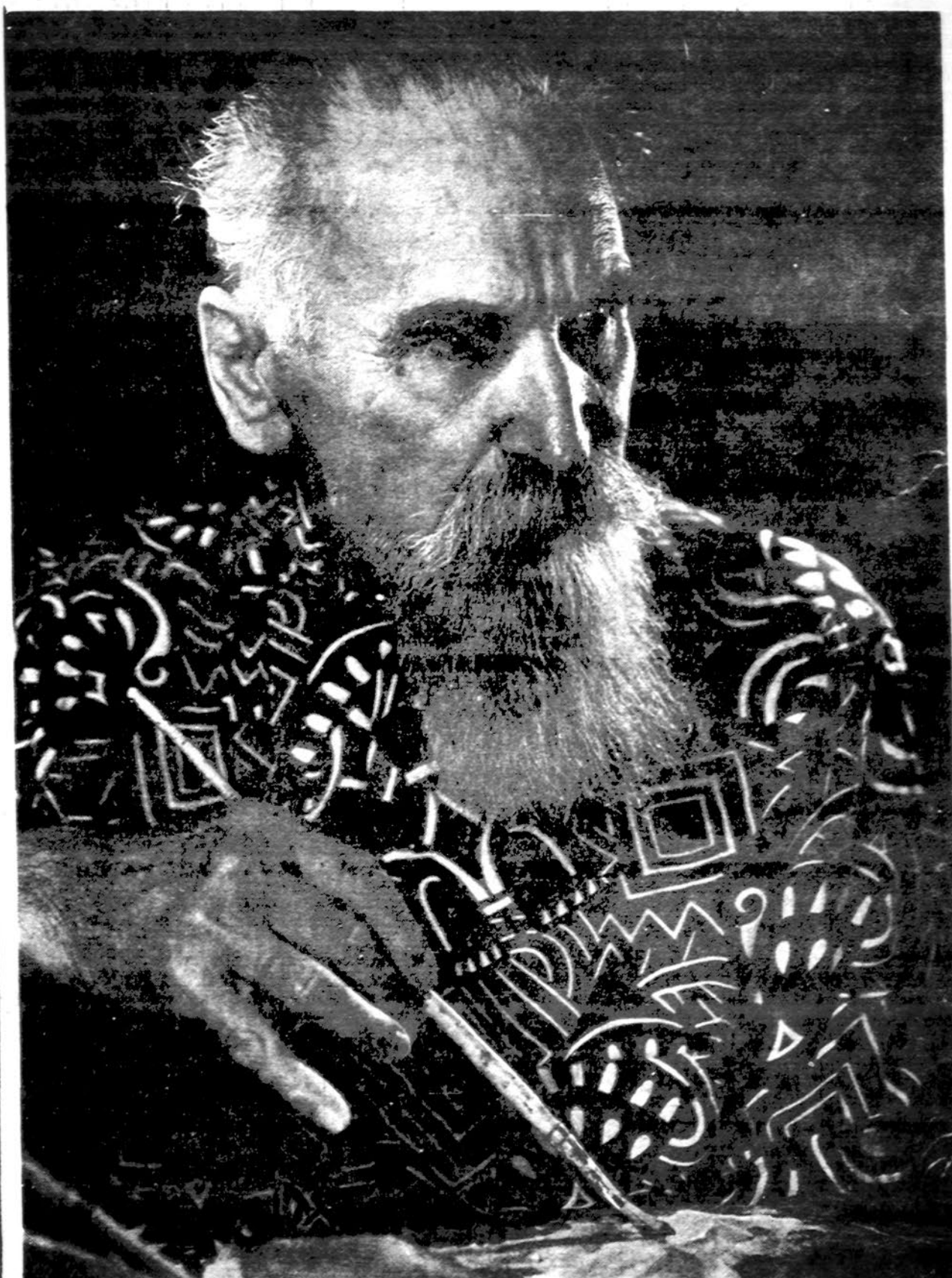
Vakaris vyko įvairūs koncertai, komitetų posėdžiai, pasitarimai, priėmimai bei ekskursijos į žymesnes Krokuvos apylinkių vietas. Tame pačiame pastate, kur vyko paskaitos, veikė nuolatinė onomastikos leidinių paroda. Pietų pertraukos metu čia taip pat veikė studentų kavinė, kurioje susirinkdavo nemaža dailis kongreso dalyvių. Kartais šie susitikimai bei pašnekėsiai yra gal dar įdomesni negu formalių paskaitos bei po jų vykstančios diskusijos. Čia pasikeičia nuomonėmis, adresais, kartais ir vienu kitu mokslinių darbų atspaudu, kurių kai kurie kongreso dalyviai atsiveža pilnus storus portfelius.

Šiame kongrese dalyvavo apie 400 kalbininkų iš 31 valstyės. Didžiausia grupė, kaip paprastai, buvo iš šeiminių krašto, Lenkijos. Lenkų kalbininkų čia dalyvavo apie 65. Labai daug buvo atvykę, kai kurie savo automobiliais, iš Vakarų Vokietijos — 43 dalyviai. Iš Sovietų Sąjungos

(Nukelta i 2 psl.)

Krokuvos universiteto senoji rūma, kuriuose vyko tryliktoji tarptautinė onomastikos kongresas. Viršū, fasado centre — Lenkijos erelis, nuo jo i dešinę — Lietuvos vytis.

Adomas Varnas

Nuotrauka Vytauto Mažello

Šimto metų gyvenimas

Dailininkas Adomas Varnas pasakoja

JUOZAS PRUNSKIS

Red. pastaba. Dailininkui Adomui Varnui, gyvenančiam Chicagoje, 1979 metų sausio mėn. 1 d. sueina 100 metų. Lietuviškoji šeimija šią sukaktį rengiasi įvairiai paminėti. Sukakties proga "Draugas" kultūrinis priedas pradeda spausdinti ilgesnę paties dailininko prisiminimų pynę. Jie parūpinti kun. Juozo Prunskio, keliais atvejais išsamiau pasikalbant su jubilatu, ten pat viską užrašant ir pačiam pokalbininkui, Adomui Varnui, po to raštą patikrinant. Tai ne tik šilta asmeniška šneka, bet ir spalvinga netrumpo laikotarpio lietuviškojo kultūrinio gyvenimo medžiaga.

Adomas Varnas gimė 1879 m. sausio 1 d. Joniškio mieste, šiaulių apskr. Tėvai: Pranciška Pranašaitė ir Juozas Varnas - Varanavičius. Tėvas buvo baigęs Šiaulių gimnazijos keturias klases, turėjo pretenzijų sukurti lenkiškumą. Buvo ūkininkas, iš savo tėvo, Ad. Varno senelio, buvo paveldėjęs 16 dešimtinių ūkį. Motina, iš to paties miestelio, ištekėdama dar prijungė 10 dešimtinių, tai iš viso šeima turėjo 26 dešimtines geros kviečių žemės. Ūkis buvo gerai vedamas, šeima gyveno gana pasiturintai.

Tėvai augino keturis vaikus: tris sūnus ir dukrą. Pats vyriausias — Adomas. Antaras - Bronislavas, kuris užaugęs su kaimynų Tikniu išvažiavo į Afriką, į aukso kasy-

las, ten ir mirė. Trečias - Povilas - augo namie, buvo atvažiuojęs į Ameriką, turėjo Chicagoje restoraną. Nelaimė, išmoko gerti. Adomas, atvykęs čia iš Europos, dar rado jį gyvą, bet po ketverių metų mirė, turėdamas gal apie 69 m. amžiaus.

Sesuo Pranciška iškėkėjo už geležinkelio Laukio. Jos vyras buvo iškeltas į Aziją. Su juo išvyko ir Pranciška. Azijoje ji ir mirė. Ir taip Varnų šeima buvo išblaškyta po tris kontinentus: Ameriką, Afriką, Aziją. Visi išmirė, ilgiausiai gyventi pasiliko tik pats vyriausias — Adomas.

Tėvas mirė anksti, gavęs kažkokią kepenų ligą. Mirė 34 metų amžiaus. Motina išgyveno iki 93 m. Buvo paskui užkurį pasiėmusi — Domininką Čepulį. Adomui tas patėvis buvo geras, leido į mokslius.

Tėvas brangino tikėjimą. Jauną Adomuką išmokė tarnauti mišioms, padėdamas iškalti dar nesuprantamus ministrantūro žodžius.

Motina taip pat buvo religinga. Kas rytą kiūtindavo į bažnyčią išklausyti mišių.

Mamos tikras brolis buvo vaistininkas, Archangelske dirbo vaistinėje.

Su mama Adomukas kalbėjo tik lietuviškai (Nukelta i 2 psl.)

Šimto metų gyvenimas

(Atkelta iš 2 psl.)

kai, bet tėvas stengėsi jį jau mokyti lenkiškai. Kai dar buvo mažas, pustrėčių metų, tėvas Adomuką paėmė nešti, žadėdamas parodyti mišką. Tai jam buvo labai įdomu, nes iki šiol mišką tik iš tolo matydavo. Prisimena, kaip nešant draskė rugių varpos basas kojytės. Nunešęs tėvas pasakė, kad jau čia miškas. Parodė lizdėlį, kaip lenkiškai sakė „gniazdo“. Adomukui susidarė įdomu, kaip atskirti kitą jo atminty užsilikusį žodį „gwiazda“ — žvaigždė.

Tėvai nuo mažens Adomuką pratino prie darbo. Jau turėdamas 5-6 m. amžiaus ganė žąsis. Pirmą kartą išvarė žąsis plentų į Šaulių pusę, lydinč mamai. Adomukui plentu buvo taip toli matyti, kad rodėsi ten tolimoj jau galas pasaulio, bet motina paaiškino, kad plentas eina dar toliau.

Dar namuose buvo pradėjęs Adomuką mokyti daraktorius, ne rusiškam raidėm. Devintus metus eidamas, pradėjo lankyti Jonišio laudies mokyklą. Mokytojas buvo rusas. Pamokos buvo tik rusiškai. Labai sunku buvo viską suprasti. Vaikai sėdėjo ilguose suoluose.

Pasimokęs dvi žiemas, stojo į Mintaujos gimnazijos pirmą klasę. Taip nusprendė patėvis. Jis vis nuveždavo Adomuką į Mintaują. Apygyvendino pensione pas Varnienę, nuo Kupiško, negiminę. Už metų perkėlė Adomuką į didesnę pensiją — Referauskienės. Ten buvo Kalpokas, Skripukas ir kiti lietuviai. Čia jau buvo geresnė tvarka.

Gimnazijoje mokėlas sekėsi nebologai, bet buvo daug sunkumų su rašto darbais. Turėjo net korepetitorių Kvedarą. Jo dėka galėjo pereiti iš klasės į klasę, bet penktą klasę paliko antriejiems metams. Mintaujos gimnazijoje nebeprisiliko, o nuvažiavo į Kauno kunigų seminariją.

Adomo svajonė buvo, kad seminarijoje ras daug ramybės, jokių intrigu. Iš patėvio pusės nebuvo jokio spaudimo eiti į kunigus. Priešingai, jis ragino baigti gimnaziją. Motina irgi spaudimo nedarė.

Pirmus metus seminarijoje buvau šventas, — pasakojo A. Varnas. — Labai uoliai lankiau visas pamaldas, bet į galą metų patyriau, kad ta mano išsvajota ramybė čia neegzistuoja. Ir čia netrūko intrigu.

Atvažiavęs antriejiems metams, jau nebeturėjo tokio uolumo, bet mokėsi reikiamai. Buvo seminarijos mokytojų tarpe ir rusas, dėstęs rusų kalbą, Rusijos istoriją. Klierikams jis nepatiko, bet jokių prieš jį protestų niekas nekėlė. Lietuvių kalbą dėstė prof. kun. Jaunius. Jis buvo labai simpatingas. Kažkaip jis buvo lyg neoficialus asmuo, lyg neįjungtas į mokytojų eilę. Matyt, rusai oficialiai jo nepripažino, ir seminarija gal neturėjo teisės jo visiškai oficialiai įjungti.

Iš katedros ateidavo kunigas pamokyti giedot. Atrodė, lyg čia irgi neoficialios pamokos.

Būnant trečiame kurse, į jį įstojo vienas tiesiog iš universiteto, jau baigęs tenai matematikos ar gal net technologijos fakultetą. Kada buvo jo įvilimas į kunigiškus drabužius, kurso draugai padovanojo jam stambiaią knygą su savo parašais.

Kada atėjo mokslo metų pabaiga, Adomas Varnas išplovė iš tos knygos dovanojusių pavardes, nes anas vyras, tada jau buvęs senūnas, viską pranešinėjo seminarijos vadovybei, draugus išduodamas.

Būdamas ketvirtame kurse, Varnas sunkiai susirgo. Liga ir ano išdavinėjimo draugo blogas pavyzdys, pagaliau neradimas seminarijoje tokio idealo, apie kurį svajojo. Varną paveikė taip, kad jis palinko iš seminarijos išstoti. Jau nuo pirmų seminarijos mokslų metų, nevisai sutapdamas su ten rastomis nuotakomis, Varnas pradėjo naktimis piešti. Kartą naktį, užsidedęs šviesą piešti, ėjo prie dūmtraukio slapta surūkyt popirosą. Tuo metu jį užtikio inspektorius kun. Zongalovičius ir tarė:

— Kunige, tame dūmtrauky ir taip jau perdaug juda...

Varnas pradėdavo dienos metu užsirašyti sergančių ir, pasilikęs kambaryje, piešdavo. Daugiausia kopijuodavo Andrioli iliustracijas iš Lietuvos istorijos knygos. Piešinius dovanodavo draugams.

— Tas piešimas ir „pagadino“ mano — klierikui dvasiui, — pasakojo Varnas.

Iš ketvirtų kurso išstojo. Pardavė savo drabužius, apsiaustus, surinko apie 400 rublių ir išvažiavo į Petrapilį. Jam buvo tekę išsikabinti su studentu, kuris mokėsi Stieglisko piešimo mokykloje. Panorėjo ir pats ten įstoti.

Petrapilį sužinojo, kad ten yra tapybos lavinimosi mokykla, kur pradėdavo nuo pat pradžios, nuo geometrinių figūrų piešimo. Stoją pirmą į ją. Tie pagrindai padėjo orientuotis perspektyvoje. Čia išbuvo vieną ru-

denį, perėjo į Stieglisko mokyklą, kur mokėsi apie pustrėčių metų. Šioje mokykloje daugiau piešė gipso figūras.

Petrapilį buvo Lietuvių labdaros draugija. Jai talkino ir inž. P. Vileišis, pagarsėjęs tiltų statytojas. Važiudavo net į Kaukazą jį statyti. Rusų plačiai gerbiamas, P. Vileišis labai padėdavo lietuviams. Ir Varnui buvo įglaudes dešimtį rublių.

Petrapilį Varnas į Kuraičių namus nuėdavo po du, tris kartus savaitėje. Kuraičiai turėjo tris dukteris 14-20 m., tai jaunią pritraukdavo. Dažnai būdavo repeticijos, vaidinimai, ir tai vien lietuviškų veikalių. Ten susipažino ir su Marija Kuraityte, savo būsima žmona. Iš pradžių buvo daugiau linkęs prie vyresnės — Stasės, kuri buvo ypač rami, graži. Bet ji ištėkėjo už Miko Petrausko.

Atsiminimai apie Būgą

Dar būdamas Petrapilyje 1900 - 1902 m., išstius dvejus metus dail. Varnas gyveno viename kambaryje su Kaziu Būga ir Augustinu Voldemaru. Varnas tada studijavo meną, pamokas lankydams vakarais, o rytais bibliotekoje studijavo literatūrą, kad praplėstų savo meniškų horizontus. Būga tuomet buvo tarnautojas meteorologijos stotyje. Turėjo žinias iš visos Rusijos ir ne kartą duodavo rašinių Prūsijoje leidžiamiems laikraščiams apie Lietuvos orą. Visą atliekamą laiką Būga pašvėsdavo lietuvių kalbos tyrinėjimui. Prof. Volteris beveik kas šeštadienį nupirkdavo stambia žuvį, pasikviesdavo Būgą, Varną ir Voldemarą. Varnas buvo prisidėjęs prie prof. Volterio leidžiamos knygos apie lietuvių tarmes, papasakojo keletą pasakų iš Jonišio apylinkės. Jas prof. Volteris užrašė tarmiškai ir vieną išspausdino chrestomatiijoje.

Suėję pas prof. Volterį, aptardavo lietuvių kalbinius reikalus. Pokalbiuose dalyvaudavo ir Ant. Smetona, berods ir kiti. Būdavokio 5 - 6. Volteris, nors būdamas latvis, mėgdavo pagloboti lietuvių studentus. Ponia Volterienė kėpdavo ir mielai vaišindavo, o lydeką mėgdavo nupirkti ir, pakabinęs ant vašio, atnešdavo pats prof. Volteris. Nevoje žuvies buvo daug.

Apie tą laiką Lietuvių labdarų dr. ja gavo leidimą ruošti Petrapilį lietuviškų vakarus su vaidinimais. Tuose vakaruose ėmė plisti pažintys. Ad. Varnas viename tokiame vakare padėdamas visą „Anykščių šilę“, be jokios knygos ir be suflerio. Pasibaigus vaidinimui (buvo kažkokia komedija), prie A. Varno priėjo prof. Jaunius ir, pasigėrėjęs deklamavimu, taisė kai kurių žodžių kirčiavimą. Pvz. A. Varnas žodyje „kalnai“ kirčiavo „l“, o Jaunius sakė kirčiuoti pirmąją „a“. Jaunius atrodė toks ramus, gliai susimastęs, kalbėjo iš lėto, darė įspūdį kitokio žmogaus negu daugelis sutikusių.

Jaunius visuomet buvo lietuviškuose vakaruose. Juos ruošė lietuvių labdarai, mažturčių ir kitos draugijos.

Tuose vakaruose visą laiką buvo sufleriumi K. Būga, o A. Voldemaras, Varnas ir kt. — vaidintojai. Atrodė, kad tuose vakaruose ir Būga susipažino su Jauniu. Susipažinęs, kas savaitę bent kartą Būga eidavo pas prof. Jaunį, kuris jam buvo pavedęs kažkokį darbą.

K. Būga studijų metu

K. Būga įstojo į universitetą humanitarinėms studijoms. Pragyveno iš savo tarnybos meteorologijos srity, o paskiau gavo kažkokią stipendiją, berods iš Amerikos.

Būga buvo toks labai ramus žmogus. Jo neišmušė iš pasirinktos linkmės. Jokių impulsinių išsišokimų nebuvo. Daug skaitydavo, daug parsinešdavo knygų iš miesto bibliotekos, kurios vyr. direktoriumi buvo lietuvis Baltramaitis, per kurį lietuviai gaudavo daug privilegijų gauti knygų.

Šeštadieniais ir sekmadieniais buvo eina į lietuvių parengimus, susirinkimus, o jau šokiadienį vakarais Būga laba uoliai studijuodavo, skaitydavo.

Lietuvių kalbos pamėgimu Būga užkrėtė ir A. Varną. Jau tada Būga kalbėdavo apie aiščius.

Mūsų jaunimo dienos Petrapilyje buvo nelengvos. Kartą visa trijulė buvo būstinėje, kur mažturčių draugija rengė naują vaidinimą ir darė repeticiją. Kažkas pavaišino. Išėjus laukan — didelis šaltis, o paltukai studentų kukliūs. Varnas eina susirietęs. Staiga pamato, kad iš aplinkinių gatvių, plakdamiesi arklius, paspruko vežikai. Paspruko, kad nereikėtų vežti tų jauniklių, kurie jiems atrodė, pavežus, gali nesumokėti.

Būga buvo ne tik uolus sufleris, bet ištaisydavo ir veikalo kalbą, o taip pat ir jaunų vaidintojų tarimą išlygindavo.

Kadangi Būga turėjo tarnybą, tai pragyvendavo visai pakenčiamai.

Terminologijos komisija

Vėliau Ad. Varnas su Būga susitikdavo

Onomastikos kongrese, Krokovoje

(Atkelta iš 1 psl.)

šį kartą buvo lyg ir mažiau: apie 37. Didokio grupės kalbininkų buvo taip pat atvykusios iš Čekoslovakijos (apie 22), iš Suomijos (13), iš Švedijos (17), Jugoslavijos (19). Iš JAV čia buvo, palyginti, labai maža grupelė: tik apie 15. Iš kitų kraštų dalyvavo po mažesnę grupę. Net iš tolimosios Japonijos buvo atvykę du kalbininkai. Iš Lietuvos buvo atvykę du kalbininkai: Aleksandras Vanagas (iš Vilniaus Mokslo akademijos) ir Juozas Jurkėnas (iš Šiaulių Pedagoginio instituto).

Kongreso oficialios kalbos buvo anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų. Pažymėtina, kad šiuo atveju lenkai pasielgė labai mandagiai: savosios kalbos net neįrašė į oficialiųjų kongreso kalbų tarpą, kas paprastai yra daroma, lyg ir pagerbiant kongreso šeimininkus. Patys lenkų kalbininkai savo paskaitas skaitė daugiausia prancūzų, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis.

Ar šis kongresas išsprendė savo pagrindinę temą, būtent, kaip kalboje, ar kalbose, iš tikrųjų santykinai tikriniai vardai ir paprastieji vardažodžiai, sunku pasakyti. Visos pagrindinės paskaitos, o taip pat ir keliolika pasakaitų sekcijose nagrinėjo šį klausimą. Po to vyko įvairios diskusijos. Žinoma, vienam žmogui įmanoma išlausyti tik nedidelę dalį sekcijose vykstančių paskaitų. Gal bus galima susidaryti geresnį vaizdą, kai bus išspausdinti kongreso darbai. (Prieš kongresą buvo išspausdintos tik trumpos paskaitų santraukos).

Apskritai kalbant, susidarė maždaug toks vaizdas. Visi kalbininkai, atrodo, sutaria dviem punktais:

1. Visi tikriniai vardai yra kilę — vienaip ar kitaip — iš paprastųjų vardažodžių.

2. Kai paprastieji vardažodžiai tampa tikriniais vardais, tada jie paprastai turi jau savo sistemą, kuri vienu kitu būdu pradeda skirtis nuo paprastųjų vardažodžių sistemų.

Sunkumai prasideda, kai bandoma tiksliau nusakyti tie skirtumai. Vienose kalbose jie yra gana žymūs, kitose — vos pastebimi. Imkime kad ir tokį labai

Centrinė istorinė Krokuvos aikštė — Didžioji rinkla. Matyti Šv. Marijos bažnyčia (XII-XIV šimt.). Aikštės centre — Adomo Mickėvičiaus paminklas.

paprastą pavyzdį. Sakysime, jei du kelias dienas Varšuvoje, sugalvojus žodis „vilkas“ tampa pavarde Vilkas, tai šiek tiek pasikeičia šio pastarojo linksniavimo sistema. Paprastojo vardažodžio (čia: daiktavardžio) „vilkas“ šauksmininkas yra vilke, o jau pavardės Vilkas šauksmininkas yra (pone) Vilka. Taip pat keičiasi ir žodžių darybos sistema: (pono) Vilko žmona yra jau nebe „vilke“, o Vilkienė, o jo dukterė yra jau nebe „vilkiukė“, bet (pane)lė Vilkaitė. Kartais keičiasi ir kirčiavimo sistemos, bent tose kalbose, kur kirtis yra laisvas, kaip, sakysime, yra lietuvių kalboje.

Išbuvus Lenkijoje tik keliolika dienų, sunku ką nors tikslesnio pasakyti apie patį gyvenimą Lenkijoje. Tokie išpūdžiai visuomet būna netikslūs, paviršutiniški ir gal net nerealiūs. Tačiau kelis tokius grynai asmeniškus įspūdžius čia paminėsiu, nesimdamas spręsti, kiek jie galėtų būti apibendrinti visai Lenkijai.

Bevaikščiojant Krokuvos gatvėmis, besilankant muziejuose ir kitose vietose, o vėliau praei-

mus kelias dienas Varšuvoje, sugalvojus žodis „vilkas“ tampa pavarde Vilkas, tai šiek tiek pasikeičia šio pastarojo linksniavimo sistema. Paprastojo vardažodžio (čia: daiktavardžio) „vilkas“ šauksmininkas yra vilke, o jau pavardės Vilkas šauksmininkas yra (pone) Vilka. Taip pat keičiasi ir žodžių darybos sistema: (pono) Vilko žmona yra jau nebe „vilke“, o Vilkienė, o jo dukterė yra jau nebe „vilkiukė“, bet (pane)lė Vilkaitė. Kartais keičiasi ir kirčiavimo sistemos, bent tose kalbose, kur kirtis yra laisvas, kaip, sakysime, yra lietuvių kalboje.

Išbuvus Lenkijoje tik keliolika dienų, sunku ką nors tikslesnio pasakyti apie patį gyvenimą Lenkijoje. Tokie išpūdžiai visuomet būna netikslūs, paviršutiniški ir gal net nerealiūs. Tačiau kelis tokius grynai asmeniškus įspūdžius čia paminėsiu, nesimdamas spręsti, kiek jie galėtų būti apibendrinti visai Lenkijai.

Išbuvus Lenkijoje tik keliolika dienų, sunku ką nors tikslesnio pasakyti apie patį gyvenimą Lenkijoje. Tokie išpūdžiai visuomet būna netikslūs, paviršutiniški ir gal net nerealiūs. Tačiau kelis tokius grynai asmeniškus įspūdžius čia paminėsiu, nesimdamas spręsti, kiek jie galėtų būti apibendrinti visai Lenkijai.

Bevaikščiojant Krokuvos gatvėmis, besilankant muziejuose ir kitose vietose, o vėliau praei-

žodžiai buvo surusinti ar sulenkinti, tai būtinai stengdavosi juos sulietuvinti, surasti naują lietuvišką pakaitalą, kaip tai buvo suradę lenkai ir rusai. Ir Būga tai buvo pastebėjęs. Buvo didelis skirtumas tarp Jablonskio patriotinės tendencijos ir Būgos mokslinio bešališkumo.

Matydamas Būgos įtampą, Varnas jį traukdavo į kokias nors promogas, kad jis atsipalaiduotų nuo darbo įtampos. Būga jam tada atsakydavo, kad tie visi kiti reikalai jam neįdomūs. Bet jei kurį gatvėje susitikti Būgą kokį literatą, beregint pradės jam dėstyti kalbinius dalykus. Būga niekam negailėjo savo patarimo.

Apie Voldemarą

Ad. Varnui teko Voldemarą ruošti iš 4 klasių lotynų kalbos kurso. Pasakoja, kad Voldemaras turėjo fenomenalią atmintį — vieną kartą perskaitė ir žino. Turėjo labai gerą regimąją ir klausos atmintį. Perskaitę knygos puslapius gerai atsimindavo ir viską, kur kas parašyta.

Voldemaras buvo draugiškas, mėgdavo draugystę, bet tos draugystės ne visada sklandžios išlikdavo ilgesnį laiką. Jis mėgdavo iš kitų pasijuokti. Juokai dažnai nebuvo nei sąmojingi, nei perdaug taurūs. Dažnai užgaulūs. Čia buvo nelaimingoji pusė tų jo didelių talentų.

Gabumų buvo nepaprastų. Per vienerius metus išėjo keturių klasių lotynų kalbos programą ir eksternu išlaikė į penktą klasę. taip daug, taip sklandžiai pasakojo, kad eg-

tį, bet miestai yra saugūs: gali vakščioti saugiai kur nori.

Krautuvėse prekių matyti, bet tuo metu, kai man ten teko lankytis, mėsinėse trūko šviežios mėsos. Iš kitos pusės, mėsos patiekalų, atrodo, netrūko restoranuose. Man buvo paaiškinta, kad Lenkija turi labai daug mėsos eksportuoti — į abi „pusės“, t.y. į Rytus ir į Vakarus. Nedaug teko matyti baldų krautuvėse. Girdėjau, kad esą sunkumų gauti butus bei baldus, nors visur statoma daugiaaukščiai daugiabučiai namai. Išgity atskirą namuką miestuose beveik neįmanoma, nebent padėtis gal yra kitokia kaimuose, kuriuos man teko matyti tik pro traukinio langą, važiuojant iš Varšuvos į Krokuvą ir atgal (apie 378 km.). Vasara šiais metais buvo labai šalta, nuolat lijo. Turėta sunkumų nuimant derlių. Panašus oras buvęs taip pat ir Lietuvoje bei Latvijoje.

Automobilių miestuose matyti, nors kaimų keliais daugiau juda vienas kitas sunkvežimis, kiek teko pastebėti. Lenkai patys gamina kelis mažus automobilius, daugiausia Fiat firmos leidimais.

Visi vieši užrašai Krokovoje bei Varšuvoje, kiek man teko matyti, yra tik lenkiški. Didesniuose viešbučiuose pagrindiniai informaciniai užrašai yra taip pat angliškai, prancūziškai, vokiškai ir rusiškai. Jokių senų laikų raudonųjų „stabų“ bei „balvonų“ niekur neteko matyti. Prie įstaigų — lenkų erelis ir užrašai tik lenkiškai. Vienur kitur, ypač kai kurių fabriku sienose pastebėjau vieną kitą šūki, bet jie kažkaip nerėžia akies. Jų ir pats turinys yra kitoks, negu kaip tie, kuriuos kai kurie iš mūsų atsimena iš 1940-1941 metų. Sakysime, vieno Varšuvos fabriko sienuose gana gražiai parašyta toks šūkis: „Jeigu norime geriau gyventi, turime smarkiau dirbti!“

Man buvo labai įdomu sutikti Lenkijoje kelias iš Lietuvos atsikėlusius karaimų šeimas. Daugelis iš jų ankščiau yra gyvenę Trakuose. Visi vyresnieji dar visiškai laisvai ir gražiai kalba ir lietuviškai. Tai labai vaišingi, draugiški žmonės. Jie palaiko giminytės ryšius su savo vieningais, pasilikusiais Lietuvoje.

Vienas karaimų poetas, kuris ir dabar tebegyvena Trakuose, yra išvertęs keliolika lietuvių poetų eilėraščių į karaimų kalbą. Apie tai gal teks atskirai kita proga parašyti.

zaminatoriai pastatė gerą pažymį, o jis ten tiesiog vieton istorinių detalių buvo apėčiai pridėjęs savo kūrybos.

Taip dail. Varnui bepasakojant, prisijungė ir M. Varnienė. Ji prisiminė, kaip kartą lietuviai studentai, susirinkę pobūvio ir besiruošdami studentiškomis vaišėmis, pastebėjo, kad per mažai teturima kiaušinių — vienam trūkstą. Jie susimokė paguravoti. Sugulvojo kažkokį neva žaidimą, užrišo Voldemarui akis ir, jam nematant, kiekvienas pasivažiavo, suvalgydami po kiaušinį, palikdami Voldemarą be to skanėsto...

Studentaudami Varnas su Būga pamaldoms Petrapilį dažnai nuėdavo į Šv. Kotrynos bažnyčią. Ir Voldemaras nuėdavo, kiek rečiau, bet prieš religiją niekada nekalbėjo.

— Aš mėgdavau daugiau gilintis į religijos esmę, — kalbėjo A. Varnas. — Būga irgi buvo tos pačios krypties. Anais laikais studentuose buvo stipri nuomonė, kad žmogus žmogui turi būti brolis ir krikščionių religiją nesutartinai buvo sunkiau pakeliamai.

Daugiau su Voldemaru Ad. Varnas susidūrė 1922 m. Tada Varnas, gavęs paramą iš Užsienio reikalų ministerijos, buvo pasikėsęs iliustruoti Vilniaus bylą šaržais. Tuo reikalu išvyko į Ginevą, kur vyko Tautų Sąjungos posėdžiai. Ten susipažino su keliais užsienio žurnalais (ypač vienu šveicarų), kurie sekė Tautų Sąjungos posėdžius. Vienas jų, šveicaras, labai teigiamai atsilie-

(Nukelta į 3 psl.)

Pusė šimtmečio atiduota lietuvių muzikai

PR. VISVYDAS

Gruodžio mėn. 10 d. Los Angeles lietuvių pagerbs Broniaus Budriūno muzikinę veiklą 50 metų. Taip pat 25-rių metų vadovavimą Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos chorui.

Kuo ypatinga Br. Budriūno muzika? Tai klausimas, į kurį pats kompozitorius yra visuomet pasirošęs atsakyti savo gausiai sukaupia medžiaga: laikraščių iškarpomis, įklijuotomis į eilę albumų: įvairiais komplimentiniais laiškais bei raštais; storais enciklopediniais leidiniais, spausdintais Amerikoje ir Europoje; trumpai tarant, viskuo, kur tik yra užsimenamas įnašas. Kompozitorius žino savo vertę, o šiais laikais skvarbi savitaiga yra būtina. Antraip visa kūryba, kuriai reikėjo atiduoti tiek daug darbo, nueis užmarštin.

Br. Budriūno muzikos vertę turbūt geriausiai nusako ištraukos iš jam rašytų laišku. Kompozitorius su pagrindu jomis didžiūojasi, nes laiškus jam rašė ir rašo muzikos žinovai: Vl. Jakubėnas, J. Zilevičius ir kiti. Štai būdinga pastraipėlė iš Zilevičiaus laiško: "Buvau Sidabrinės dienos repetitijoje, girdėjau Tamstos kūrybą, kuri pasidžiaugė, ir malonu pasidaryti širdis, kad Tamsta turi neišsiamiamą energiją, kuri naujas melodijas, kurios kutena klausytojų širdis. Už tai aš Tamstą sveikinu ir laukiu atvykstant. Mes turime laurų vainikais papuošti Tamstos kūrybinę galvą, kuri seniai to užsitaravo".

Paskutinis sakiny pabrėžtas dviem brūkšniais. Ir kaip nesi-didžiūoti, skaitant šitokius pas-katinimo žodžius.

Savo stiliumi Budriūnas yra tautinės dvasios reikšėjas. Jo mu-zika dainuoja ne tiek aplinkos įtakomis ir didžiųjų kompozito-rių sekimu, kiek Lietuvos šak-niu balsu. Čia darniai susijungia ir liaudies melodijos, ir Lietuvos gamtovaizdžio patos, ir tautos gyvybinis šauksmas. Visa tai daž-nai girdėjome Budriūno dainose, giesmėse, kantatose koncertų, minėjimų, dainų švenčių me-tu. Pianistų rečitaliuose ne kar-tą skambėjo Budriūno sonatos ga-balas "Audringi debesys". Vie-

nur kitur buvo pastatyta operetė "Sidabrinė diena" (A. Kairio lib-retas). Bažnyčioje giedamos Bud-riūno sukurtos Mišios.

Nepasakyčiau, kad sukaktuvi-ninkas būtų itin produktyvus. Jis rašo lėtai, kruopščiai grum-damasis su kiekviena fraze, steng-damasis, kad melodija nepažeis-tų kalbos grožio ar kirčiavimo dėsnių. Todėl jo dalykai išeina išbaigti, pakaustyti geros formos variu. Tai jau kokybė. O drauge ir savitas muzikinis veidas. Klau-sytojas visuomet žino, jog skam-ba Budriūno balsas.

Vakare aplankiau kompozito-rių. Sustojęs Griffith bulvare, truputį palipau šlaito laiptais. Prie tako pasitinka storakamienė pal-mė ir budrus Rojaus paukščių žiedai. Studija erdvi, bohemiskai apkrauta įvairiausių gaidų, spaudinių, raštų stirtomis. Cen-tre karaliauja Wurlitzer fortepi-jonas. Ant sienų mirga dailūs impresionistinės gamybos peiza-žai. Juos nustelbia spalvingas jau-nuoliško Budriūno portretas.

Atsisėdame prie tų spaudi-nių ir albumų. Bijau pasinerti kompozitoriaus turiningoje pra-eityje. Praeitį vertėtų palikti mo-nografijų rašėjams, kurių mū-suose pasiutė širdis.

Vis tiek mirksniu nukeliau-jame į nuostabią jaunystę.

— Muziką pradėjau studijuoti 1924 metais, istodamas į Kau-no konservatoriją. Dar studijuo-damas, ėmiau vargoninkauti Kau-no karo ligoninėje. Sudariau dak-tarų chorą, kuriame dainavo ir generolas Nagevičius.

O kaip su pirmuoju kūriniu? — 1928 m. "Aušros" gimnazi-jos mokiniai ruošė vaidinti pje-sę "Kruvinais keliais". Tai pro-gai jiems ir parašiau savo pir-ją dainą.

— Vadinasi, komponavimo ke-lias prasidėjo su aušrais, o chorvedyba — su karo ligoninės daktarais.

Budriūno chorvediški gabu-mai buvo pastebėti jau anksti. Kompozitorius pasakoja:

— Kaišadorių gimnazijos di-rektorių Kalvelis, įieškodamas

Kompozitorius Bronius Budriūnas

muzikos mokytojo — chorvedžio, kreipėsi į konservatorijos direkto-rių Gruodį: "Norėčiau gauti pa-tį geriausią konservatorijos moki-nį". Gruodis jam atsakė: "Bud-riūnas yra vienas iš geriausių. Deja, dabar jis kariuomenėje". Reikėjo jiems mano išleidimo rei-kalų kreiptis pačiam ir gusarų pulko vadovybė, švietimo ir ap-saugos ministerijas.

Budriūno, kaip chorvedžio, žvaigždė itin sužibė, kai jis su Kauno IV gimnazijos choru dve-jus metus iš eilės laimėjo meti-nes chorų varžybas. Sekė darbas su Dotnuvos Žemės ūkio akade-mijos choru, sudarytu iš 130 choristų, su šaulių dūdų orkes-tru. O 1940 m. Budriūnui buvo pavestas Lietuvos Filharmonijos koncertinio choro vadovavimas.

Sunku iš žėrinčios praeities pasukti į niūresnę nūdieną. Bet Budriūnas yra optimistas:

— Chorų veikla nusmuko, tai

tiesa. Tačiau padažnėjo solistų ir pianistų koncertai. Teigiamas reiškinys. Džiugu, kad mūsųose dar skamba muzika ir jos klauso-si. Bet koncertai turėtų labiau kreipti dėmesį į lietuvišką reper-tuarą. Atlikti ji ne šiaip sau, pa-viršutiniškai, greitomis išmoku būdu, bet su įsigiliniu bei inter-pretaciniu polėkiu. Ypač tauti-niuose minėjimuose lietuvių muzikai turi būti skiriama pirma vieta. O darome priešingai. Pa-vydzdžiui, neseniai Los Angeles Lietuvių bendruomenės sureng-tame Tautos šventės koncerte lie-tuvių vokalinei kultūrai atstova-vo: Carmen ir Čigonų barono ištraukos.

Antra vertus, tuo parodome savo meilę visai Europai.

Čia kompozitorius nurodo, kaip pastariaisiais metais padidė-jo susidomėjimas lietuvių instru-mentine muzika kitataučių tar-pe, ypač kolegijose. Į programas "American contemporary Com-

posers" buvo įtraukta Budriūno sonata. Kitur su violončele atlik-ta jo "Rauda", sukurta dar Lie-tuvoje.

— O kaip su mūsų publika? Ar nestebina jos koncertinis pa-gyvėjimas?

— Ir dar kaip stebina. Išėvi-joje žmonės noriai lanko savus koncertus. Pritaigo muzika besidominčių jaunų klausytojų. So-listai apie tai turėtų pagalvoti ir praturtinti programas lietuvių muzika. Jos Amerikos viešumoje dažnai neišgirsti. Todėl savuose koncertuose duokime kuo daugiau savų dalykų.

— Lietuvių liaudies dainas?

— Jos gražios. Vis dėlto, mano manymu, per dažnai solistai ir chorai pasitenkina tik paprastu-tėmis liaudies dainomis. Nepasis-tengia parodyti lietuvių kompo-zitorių kūrinių platesnį, sudė-tingesnį mastą. O tokių kūrinių yra.

— Na, o kaip su spauda? Ar galėtų laikraštininkai geriau pri-sidėti prie mūsų muzikos kėli-mo?

— Aišku, kad galėtų. Bet dažniausiai prisideda prie skurdi-nimo. Labai nedaug turime žur-nalistų, nusimanančių ar besidominčių muzika. Štai parašo korespondentas: choras padaina-vo gražių liaudies dainelių. Tuo tarpu, kad tos dainos buvo su-kurtos kompozitorių, neužsime-na. Kitur rašoma, kad chorui di-rigavo Kačinskas, o kokias dainas jo choras dainavo, iš recenzijos taip ir nepatyrė.

— Be abejo, šalia skubių pa-viršutiniškų korespondencijų, yra ir išsamesnių rašinių apie muziką.

— Yra, bet ir čia kai kada nu-kenčia tikslumas. Pavyzdžiui, apa-rašan praėjusią dainų šventę, buvo kategoriškai teigiama, jog dainų šventėse anksčiau jokia daina nebuvo kartojama. Rašė-jas priekaištavo, kad Toronte, lauzant tradiciją, buvo pakarto-ta mano "Protėvių žemė". Čia, va, turiu po ranka ar ne aštu-nis ankstyvesnius tokio pakarto-jimo atvejus. Dainos buvo karto-jamos Amerikoje I-je, II-je, IV-je dainų šventėse: Kačinsko, Zi-levičiaus, Budriūno, Gaidelio kū-riniai, diriguojant įvairiems kom-pozitoriams. Atrodo, kad tas, ku-ris rašė kitaip, nepasitikrino, kas vyko praėjusios šventės.

Klausimų ir įdomių atsaky-mų yra daug, bet laikraštis turi

Iš moderniosios anglų poezijos

FRANCES CORNFORD

LAIKRODELIS

Pabudau savo karštoje, kietoje lovoje;
ant pagalvės — mano galva.
Po pagalve girdėjau tikslintį
savo mažą laikrodėlį.
Ir pagalvojau sau, kad jo tvinkčiojimas
buvo kaip kad mano nuolatinis nepasitenkinimas;
man atrodė, kad su kiekvienu tikslėjimu
jis sako:

Aš sergu, sergu, sergu, sergu.
O mirtie, ateik greitai, greitai, greitai, greitai.

STEPHEN SPENDER

ZIEMOS GAMTOVAIZDIS

Sugrįžk namo, kartu su baltomis žuvedromis,
banguojančiomis pilkuose laukuose.
Vakaras. Daffodil geltonumo dangus vakaruose.
Kur nors, uolų plyšiuose, paukščiai susilapsto —
arti vienas kito.

Aš apšyly prie besikūrenančio židinio.
Užuolaidos slepia mirstančių dieną.
Vienas. Prie žėrinčių žarijų,
neįsileidžiu į vidų niūrų lapkritio vakarą.
Ir tos gulbės, ikrutinės prie krūtinės. Avys,
susimėtę į krūvą, glaudžiai šalia viena kitos.
O, ar nėra žmonių, kaip gyvūnams kaimenės, kurioje ir aš
galėčiau prisiglausti?

Sugrįžk namo, pagaliau; ateik ir pašalink vienšiumą.
Jūra. Vakaras. Daffodil geltonumo dangus vakaruose —
Ir mūsų mirstančios pilnos sielos, prisiglojusios
prie amžinybės.

Vertė D. S.

ribas. Matau ant fortepijono at-
versta gaidų rakštą. Pasiteirau-
ju?

— O ką dabar komponuojate?

— Meilės dainą "Aš nežinau".
Žodžiai Ados Karvelytės. Pagro-
siu.

Budriūnas groja laisvai, pla-
čiai, šlamančiu balsu paryškin-damas jautrias vietas. Melodi-ja banguoja svajingai, gal šiek tiek holiivudiškai. Vis dėlto švel-nis ankstyvesnius tokio pakarto-jimo atvejus. Dainos buvo karto-jamos Amerikoje I-je, II-je, IV-je dainų šventėse: Kačinsko, Zi-levičiaus, Budriūno, Gaidelio kū-riniai, diriguojant įvairiems kom-pozitoriams. Atrodo, kad tas, ku-ris rašė kitaip, nepasitikrino, kas vyko praėjusios šventės.

— Ji tikriausiai patiks žmo-nėms.

— Bus padainuota gruodžio 10 d. pagerbtuvėse.

Lydėdamas mane prie automo-bilio, kompozitorius kukliai pri-mena?

— O gal rašinyje užsimintu-me apie mano propaguojamą pasveikinimą "Valio, valio! il-giausių metų jums valio!"

— Būtinai neužmiršiu.
Ir kaip nepaminėti šios nedi-delės muzikinės revoliucijos. Da-bar Los Angeles lietuviai savo po-būviuose žmones pagerbia kaip tik tuo Budriūno sukurta ir jo primygtinai skiepijamu "Valio, valio!" Skamba lietuviškai! Seno-jai carinėse Rusijos melodija "Il-giausių metų, ilgiausių", su kok-čia priegaide paskutiniame skie-menyje "iūiū", tiesiog prarado egzistencijos pagrindą.

Tad — valio, valio! chorve-džiui — kompozitoriui, kuris sa-vo amžius pusimty atidavė lie-tuvių muzikai.

pė apie Voldemaro kalbas Tautų Sąjungoje: jo nuostabią atmintį, jo sugebėjimą logiškai dalyką išdėstyti. Voldemaras kartą į Tautų S-gos posėdį atnešė stambų veikalą, kurio puslapius turėjo atminty, neužsižymėjęs joku popierėliu atitinkamų vietų, bet jis ir taip greit atradavo reikiamą tekstą.

Ad. Varnas buvo pradėjęs kurti Tautų Sąjungos dalyvių šaržus, bet jie taip ir liko neužbaigti. Ypač sutrukdė Ad. Sruogos ir dar kitų pėsto ženklų byla, kur Ad. Varnas buvo priverstas eiti eksperto pareigas ir prie tų bylų sugaišo trejetą metų. Apie porą šim-tų piešinių — medžiagos iš Tautų Sąjungos — liko Varno namuose, išvykstant į Vaka-rus.

Slaptas vaidinimas

Petrapily Varnas buvo 1901 - 1903 m. Dar 1902 metų vasaros pabaigoje Ziniūnų kaime, apie 3 km. nuo Joniškio (šiaulių apskr.), daržinėje stud. Ad. Varnas, parvykęs iš Petrapiilio, suorganizavo J. Vilkutaičio — Keturakio komedijos "Amerika pirty" vaidi-nimą. Vaidino kaimo siužetas, batsiuvys, vargonininkas Diržys, ūkininkė Juzefa Sla-bokaitė. Prieš vaidinimą buvo paskaita, ku-rijoje buvo suminėta, kaip tuo metu žanda-rai viską sekėdavo, lietuvių veiklą drausdavo. Po paskaitos vyko vaidinimas. Buvo susirin-kę gal apie 600 žmonių, o vaidinimas buvo slaptas, be valdžios leidimo.

Apie tai patyrė rusų žandarai ir po va-karėlio sekantį rytą klojime surado grimą: barzdą, ūsus. Pakaltino, kad čia buvo slaptas

vaidinimas, sustatė protokolą. Ad. Varnas tei-sinosi, kad klojime tebuvo šokiai ir toks maskaradas, bet žandarai to neėmė dėme-sin, ir jau grėsė pavojinga byla.

Čia išgelbėjo Joniškio par. klebonas Šiau-čiūnas, kyšiais žandas sušvelnindamas. Nuo Petrapiilio vandens Varnas susirgo ir gydytojų patarimais ryžosi keltis į Mask-vą. Pirmą dar parvažiavo atostogų namo. Už poros savaitių gavo kvietimą stoti į rusų kariuomenę. To tai jau nenorėjo. Gavęs iš patėvio apie 80 rublių, pasiryžęs bėgti į Vo-kietiją, išvažiavo į Tauragę.

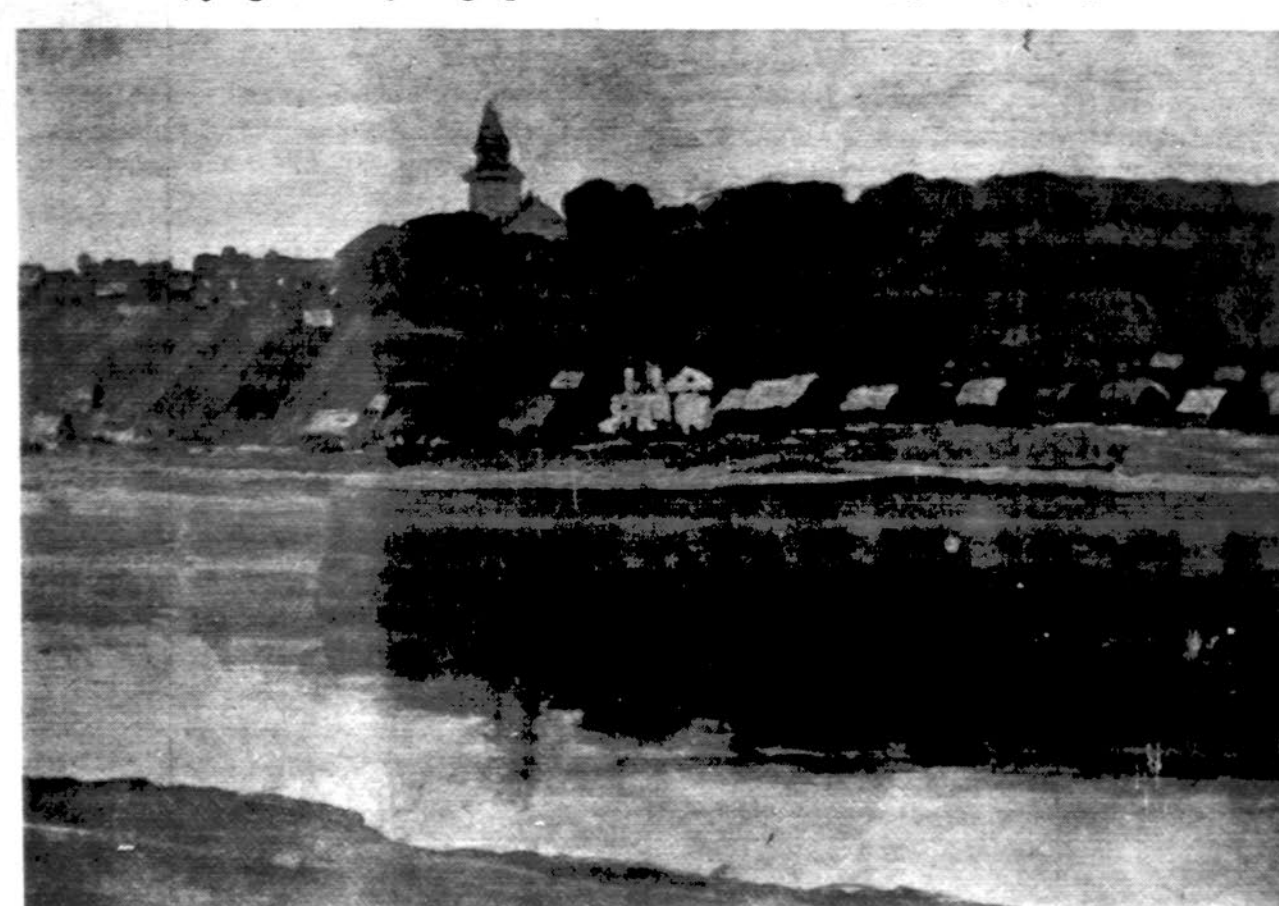
Bėgimas į Vokietiją

Iki sienos atvežė ūkininkas, o paskiau pats vienas dienos metu laimingai perėjo Vo-kietiją ir pasiekė Mažosios Lietuvos Lauksargę, pavėžintas ūkininko, turinčio leidimą sienai pereiti.

Lauksargėje Varnas užėjo į restoraną. Beužkandžiaujant prie Varno prisėdo du vy-rukai ir ėmė jį lenkiškai kalbinti. Varnas bu-vo įsitikinęs, kad dabar esąs jau visai laisvas ir viską atvirai pasipasakojo, kad neturi pa-so, kad pabėgęs iš anapus sienos, kad važiuojas į Krokuvą. Tuo metu anie vyru-kai nieko jam nedarė, bet Varnui pasiekus Torną ir išlipus iš traukinio, matyt anų vy-rų rūkų painformuota, vokiečių policija Varną areštavo ir uždarė kalėjimą. Buvo anksty-vas rytas, ir Varnas buvo paliktas kalėjimo koridoriuje.

Vokiečių kalėjime

Čia bebūdamas, išgirdo beldžiantis kame-roje. Atidaręs sekimo langelį, Varnas pamatė akį, apšaukusį, lyg kirmijančią. Kalinys pa-sisakė, kad kalėjime esąs jau 17 metų, čia pa-tekęs iš Rusijos. Kai vėliau sargas atidarė to kalinio duris, jis greitomis prabėgo pro kitas

Adomas Varnas

Nemunas ties Veliuom pavarčėje (aliejus)

kameras, rinkdamas iš kalinių silkių galvas ir kitas nuogbraužas. Grižo jas čiulpdamas.

— Mane tai baisiai sukrėtė, — pasakojo Varnas. — Neįsivaizdavau, kad tokių dalykų būtų vokiečių kalėjimuose. Net pasibaisėjau, kad ir su manimi taip neįvyktų...

Bet vokiečiai, palaikę dieną, sulaukė trau-

kinio, einančio į Rusiją, uždarė į vagoną, nu-gabeno prie sienos ir perdavė Varną rusų pa-sienio policijai, kuri, kyšio sušvelninta, su palydovu jį pasiuntė traukiniu į tėviškę. Pa-kelei Varnas kalbino, vaišino palydovą, ne-leido snūduriuoti, o kai naktį palydovą už-migo, žėimij stotyje, prieš Kėdainius, Varnas pabėgo iš traukinio su mažu ryšuliuku, palikęs kitus daiktus.

Nukeliavo laukais Šėtos link. Ėjo visą dieną pas savo kurso draugą, kun. Br. Zelonką, Šėtos vikarą. Jį pasiekė vakare. — Teko eiti per balas, buvau apsisaukęs, o ir ūsiukus buvau užsiauginęs, tai pamanė, kad esu koks žulikėlis, nenorėjo iš karto tamsoje įleisti, — pasakojo Varnas. — Kai prakalbėjau, pažino iš balso.

Varnas tada paprašė kun. Zelonką pinigų ir kunigo drabužių. Gavo sutaną, apsiaustą su pelerina ir dar 25 rublius. Truputį numi-ges, nusiskutęs ūsus, paryčiu, jau kunigu persirengęs, su vežiku išvyko į Panevėžį. Iš ten — tiesiai į Rusijos gilumą, neva vykda-mas į Kaukazą gydytis.

Bėgimas

Nuvyko į Livny miestą, netoli Maskvos, pas savo mokslo draugą iš studijų laikų Stiegluco mokykloje, Petrapiily. Draugas iš karto pažino sutanoj pasislėpusį Varną. Rei-kėjo bent 25 rublių tolimesnei Varno kelionei. Bet pinigų nebuvo. Belūkuriojant, policija šį tą matyt, patyrė. Ėmė žandas pasalėje šio bei to teirautis. (Bus daugiau)

Paparčio žiedo bejieškant

Spalio pabaigoje Los Angeles ir apylinkių lietuviai suvaidino muzikinę legendą "Gilandą". Premjera įvyko šeštadienį, o sekundanį spektaklis pakartotas. Abukart 600 vietų salė buvo perpildyta.

Kadangi šis įvykis savo kultūrinio polėkiu bei idėtu triūsą yra imponuojantis, norėtusi pasidžiaugti šiose laikraščio skiltyse. Stebina Kalifornijos lietuvių operetės ansamblio ilgametis gyvastingumas. Jau ne kartą buvo pasirodys su stambiais sceniniais renginiais. Paminėtini sėkmingi montažas "Gintaro pakrantė", "Jono Štrauso gyvenimas", "Čigonų baronas"... O dabar vėl, po dviejų metų, kruopštaus pasiruošimo, trijų veiksmų "Gilanda", kuriai muziką sukūrė Ona Metrikienė pagal Nijolės Jankutės libretą "Kulgrinda". Tema lietuviška. Kompozitorė lietuvė. Pianistė lietuvė. Ir atlikėjai, išskyrus orkestrantus, lietuviai. Tereikia tik pakartoti sekmadienio spektaklį stebėjusios veteranės solistės Vincės Jonuškaitės Žaunienės žodžius: "Gera pradžia. Geras darbas. Tegu tik jie nenuleidžia rankų".

Ilgėsniame straipsnyje tikriausiai vertėtų išvardinti daugelį žmonių, kurių dėka muzikinė legenda tapo tikrove. Vieni prisidėjo savo pinigine parama. Solistai ir choristai važinėjo į repetitijas iš atokiausių Pietų Kalifornijos vietovių. Čia dalyvavo ir kelios balerinos ir keliolika Los Angeles "Spindulio" šokėjų, vadovaujamų Onos Razutienės. Pasirodė keturi vaikai. Čia savo meniškus gabumus išreiškė dekoratorius Paulius Jasiukonis ir sumanė drabužių projektuotoja Stasė Koronkevičienė. Buvo paruošta didelio formato programa su dailiai išsami informacija ir itin skoningu grafikos Marijos Žymantienės viršeliu. Spektaklis buvo gerai reklamuojamas. Žodžiu, sudėtingas, įtemptas, bet lietuvių dvasiai mielas muzikinis — sceninis darbas sujungė daugelį širdžių ir protų į gražų vienetą.

Operetės ansamblis neišvengiamai turėjo samdyti kitataučius profesionalus orkestrantus ir jiems mokėti algas iš savo beveik neegzistuojančio ižo. Suprantama, dėl to reikėjo kiek galint mažinti kiekį repetitijų su orkestru. Nuo to nukentėjo ir susigrojiimas, ir paties spektaklio sklandumas. Daug kas įsitikino, kad sekmadienį visas praėjo žymiai tobuliau.

Be abejo, Ona Metrikienė yra šio sambūrio palaiminga deivė. Ne tik veikalo kompozitorė, ne tik vadovė, bet ir ištermės bei savitvardos neprarandanti asmenybė. Retas skaitytojas gali įsivaizduoti visus sunkumus, su kuriais teko susidurti Onai Metrikienėi, realizuojant "Gilandos" pastatymą. Parašyti muziką didelis darbas, bet reikia ją suorkestruoti, paruošti dainininkams, surasti dirigentą, pasamdyti orkestrantus, juos įtikinti, įkvėpti. Tuos kalnus nuvertė Metrikienė, padedama savo vyro Antano.

Chicagijoje gimusi ir ten lankiusi įvairias muzikos mokyklas, Ona Metrikienė savo kompozicijose linksta į Europos operetinių žvėlynų melodizingumą, kuris yra artimas ir lietuvių dvasiai. Tarpričių saitų su lietuvių liaudies dainomis ji neturi, vis dėlto para-

šo tikrai jaudinančias melodijas. "Gilandoje" Antano Polikaičio Birutės Dabšienės ir Janinos Čekauskienės lūpose jos skambėjo žavingai.

Kalifornijos lietuvių operetės didžiojo vairo laikytinas ir Algimantas Zemaitaitis — režisierius, apipavidalinęs visus ankstyvesnius spektaklius. Zemaitaitis turi gerą išsilavinimą dramaturgijoje, moka scenoje rikiuoti gausius vaidintojus, išlaiko spalvų, judesių, išpūdių pusiausvyrą. "Gilandoje" Zemaitaičio darbas atsiskleidė visu pločiu. Gal ir nepavyko reikiamai suminkštinti pagrindinių vaidintojų — solistų vaidybinių molių, bet, apamai sveriant, sceninis efektas žiūrovų neapvylė. Čia gražiai talkino, ypač baleto choreografijoje, Danutė Barauskaitė.

Solistų prieauglis grumstuotame kelyje

Vienas aktualiausių uždavinių mūsų muzikos kultūriname sektoriuje yra talentingų interpretatorių — instrumentalistų bei vokalistų — prieauglio išugdyimas. Dėkui Dievui, gražaus solistų atžalyno mes jau turime net visai nemažą būrį. Ir jame moterys bent keleriopai gausesnės negu vyrai. Kiekviena talentinga solistinė pajėga savo jau išvystytas ar dar išvystysimais meniniais sugebėjimais yra mums neįkainojamai brangi kultūrinė vertybė. Suprantama, darant tikrųjų brangakmenį atranką, muzikos kritiko rolė darosi čia itin svarbi ir atsakinga. Jis turi tarti tiesų ir tvirtą žodį, nurodydamas vertinamam priklausantią vietą talentų klasifikacijoje, objektyviai pasverdamas jų tikrojo svorio meninio potencialo svarstyklose. Tokius nuosprendžius darant, kritikai reikia didelio įžvalgumo kaip ir dainininkų balsinės medžiagos, taip ir talentų sudarančių esminių dvasinių komponentų kokybinės problemoms suprasti. Tos problemos gį kiekvienu individualiu atveju labai įvairuoja.

Bene geriausiai dainininkiškosios karjeros sunkenybės, o taigi atkaklų veržlumą dainuoti mum iliustruoja ligšiolinis Violetos Balčiūnienės gyvenimo kelias. Ji, be rodo, jau keliolika metų, pakeitusi net kelis mokytojus, studijuoja dainavimą. Ir jau senokai ją vis išgirstame tai Bostone, tai kur ki-

Kaip įprasta, po spektaklių pasigirdo vienas kitas žinoviškai skeptiškas priekaištas: "Ir kam visas tas vargas, jei tik tiek pasiekta". Vadinasi, jų nuomone, atlikėjai nepakilo iki profesionalaus lygio. I tai reikia atsakyti, jog Kalifornijos lietuvių operetės ansamblis savitu būdu siekė sceninio grožio ir muzikos meno. Simboliškai šnekančios, įeškojo užburto paparčio žiedo. Nesvarbu, su rado ar nesurado, bet dalyvavo pačiame įeškojime, pergyveno didelį įvykį, pradžiugino daugelį klausytojų.

Paparčio įeškojimas yra mūsų kultūrinio siekimų pagrindas. Tegu tik įeškojotai nenuleidžia rankų.

Pr. V.

tur dainuojant, o paskutiniu metu jos išvykos siekė net Los Angeles bei Chicago.

Lapk. 19 d. įvykęs Bostono vidurinėsios First and Second Church salėje V. Balčiūnienės dainų ir arijų rečitalis, akompanuojant jos dainavimo mokytojai Lorraine Di Gregorio, buvo gal lig šiol pats drąsiausias solistės viešas išplaukimas į koncertinius vandenis.

Koncerto lietuviškos programos dalyje buvo J. Gaizausko Einbernelis, J. Kelpšos Ne margi sakalėliai ir Mano sieloje, G. Gudauskienės Viešpaties pasaulis ir B. Budriūno Sauksmas, Tykiai, tykiai bei Mano protėvių žemė. Operai atstovavo Kleopatros arija iš Handelio Juliaus Cezario, Violetos I. v. baigminė scena iš G. Verdzio Traviatos ir Un bel di iš G. Puccini Madame Butterfly. Be to, ji dar padainavo dvi V. Bellinio dainas, G. Rossinio La Danza ir po tris S. Barberio bei F. P. Tosti dainas.

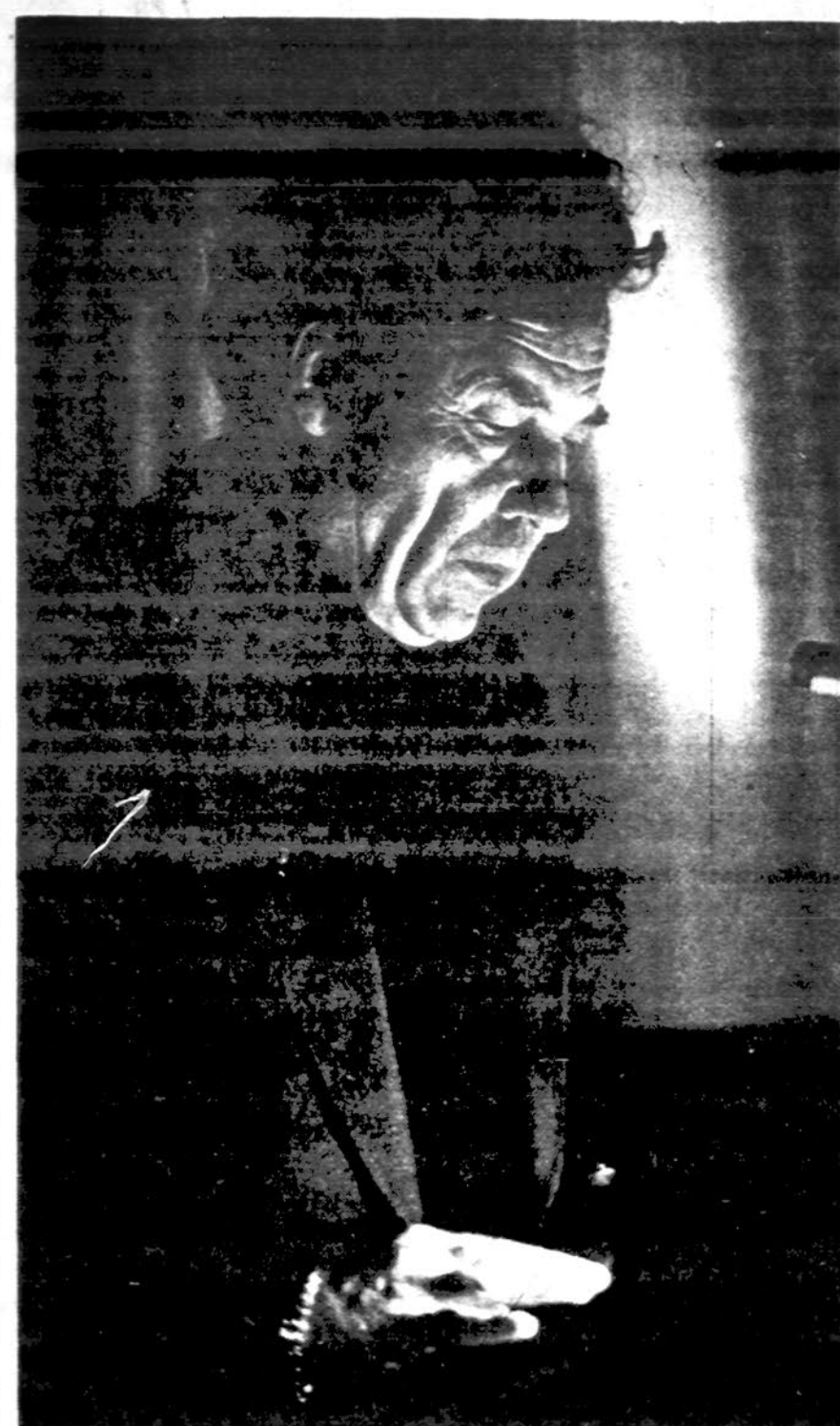
Šią didelę ir įvairią programą solistė išdainavo neabejotinai muzikalumu ir girtinu ištermingumu. V. Balčiūnienė, rodos, turi ir dramatinę pusę linkstantį sopraną su apytamsiu, išdaigingos vibracijos apspendžiamu tembru, silpnokom apačiom ir keliom pakentiamom viršūnėm. Deja jos dainavimą žūdytė žudo visuose registruose išlenda tonų vibracinio reguliarumo sutrikimai, paverčia, ypač forte vietose, lygią kan-

Teleforas Vallis

Autoportretas (tipografija)

8 m. gruodžio mėn. 1 d. nuo grafiko Teleforo Valliaus mirties suėjo vieneri metai. Buvo gimęs 1914 metais. Belviijoje gyveno ir mirė Toronto. Viktoras Petravičius, Paulius Augius, Vaclovas Ratas ir Teleforas Vallis buvo ir yra mūsų grafikos Didžiojo ketvertuko, išauginta nepriklausomos Lietuvos laikmečio. Tai stiprus lietuviškosios grafikos pamatas, ant kurio ir šiandien statomas lietuviškųjų formų rūmas. Galia tik, kad Didžiąją ketvertuką mirtis per anksti praradino; gyvas ir kūrybingas telikęs vienas Viktoras Petravičius.

Henrikas Nagys

Nuotrauka Vytauto Maželio

tileninę liniją tremolų grumstynė. Tokių tonų kokybė žiauriai sudarko jos dainavimo estetinį išpūdi. Dėl to ir jos pasiektoji vokalinė technika estetinį vaizdą jau nedaug teatitaiso. Pakeitus molių kitojį ir ilgesnį laiką su rimtu žinovu padirbėjus, visais intensyviais kvėpavimo technikos bei įsamonintos muskulinės kontrolės ginklais gal dar ir galima būtų jos šią negerovę bent kiek sušvelninti.

Solistės gabumų sąrašė ryškų jos muzikalumą užima pirmąją vietą. Išskyrus jį, kitokių gizkalumų ir girtinu ištermingumo (interpretacinių, vaidybinių) jau mažiau testimato. Jos interpretacinės įžvalgos dovana retai tepakyla virš dinaminiai visai korektiško išdainavimo lygio. Sceninėje laikysenoje irgi per daug statiškumo.

Mokytojos L. Di Gregorio fortepijono palyda rodė ir gerą ansamblinį pasiruošimą ir techninių jos igudimą.

Mūsų visuomenėje jūdri, populiarai ir miela solistė sutraukė gražų būrį savo bičiulių ir simpatikų, kurie, remdami visas jos pastangas, dar išprašė ir Mimi bei Toskos arijų prieda.

Įėjimas į šį koncertą buvo laisvas. Po jo dar buvo ir vaišės.

Ilgas net 20 kūrinių rečitalis man paliko prieštarų jausmų maišaitį. Joje įkyriausiai žyzė mintis, jog tik meilė dainai ir muzikalumas be tikresnės balsinės Dievo dovanos bus rizikingai ištūmę mūsų veržliąją solistę į labai grumstuotą dainininkiškos kar-

Nauji leidiniai

● V. Stanley Vardys, *THE CATHOLIC CHURCH, DISSENT AND NATIONALITY IN SOVIET LITHUANIA*. East European Quarterly, Boulder, E. European Monographs, No. XLIII. Distributed by Columbia University Press, New York. Printed in the United States of America, 1978.

Tai 336 puslapių įžvalgiai parašytas ir stipriai dokumentuotas veikalas, atskleidžias nagrinėjamos temos visumą ir jos detales. Knyga suskirstoma į 14 skyrių. Jie yra tokie: 1. Catholicism and Nationality: The Lithuanian Perspective; 2. The Church and the National State: Independent Lithuania 1918-1940; 3. The Collapse of the Lithuanian State; 4. The Catholics and the Communists: The First Experiences; 5. The Iron Curtain Descends: The Years of Stalin; 6. Destalinization and Church: Liberalization without Religion; 7. The Constitution, the Law and the Church; 8. Atheism: Apparatus and Methods of Promotion; 9. Emergence of Religious Protest Movement: The Struggle for Liberal Society; 10. Confrontation with the

jeros areną. I dainos dausas ji vargšė dabar skrieja, kaip tas paukštis, palaužtu sparnu.

Stasys Liepas

Henrikas Nagys Kanados poezijos antologijoje

Kanadietis rašytojas John Robert Colombo, gyvenęs Toronte, šiais metais sudarė antologiją, pavadintą KANADOS POETAİ (THE POETS OF CANADA), kurioje įdėjo po vieną eilėraštį 200 kanadiečių poetų, pradedant pačiais pirmaisiais, prancūzų ir anglų kalba rašiusiais, iki šiandieninių autorių.

Antologija skiriasi nuo visų kitų tuo, kad rinktinių, reprezentatyviųjų poetų tarpan pirmą kartą įtraukti ir 12 poetų, rašančių kitomis kalbomis.

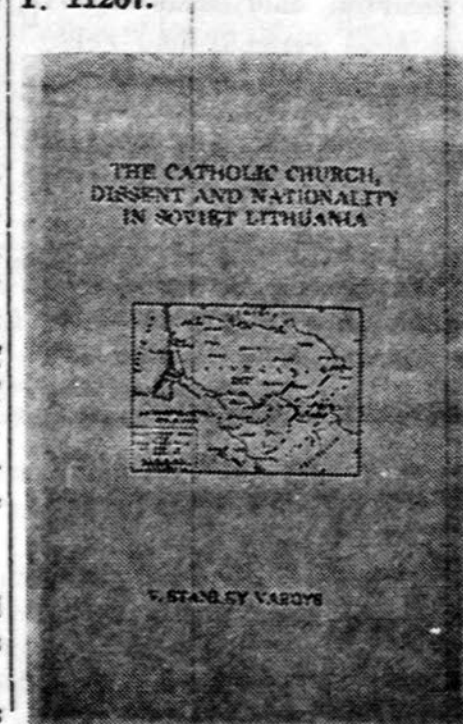
Iš lietuvių poetų į ją pakviestas Henrikas Nagys. Įdėtas jo eilėraštis LATERNA OBSCURA ir trumpa biografinė apybraiža.

Apie šią antologiją Montrealio dienraščio THE GAZETTE kultūriniam priede atspausdintoje recenzijoje (lapkričio 18 d. numerioje) štai kaip pasisakoma, minint tuos dvyliką neoficialiom Kanados kalbom rašančius poetus: "Šie trumpi žvilgtelėjimai į mažai težinomus poetus yra per skubūs, o ir atranka kartais labai sėkminga, kad galėtume prie jų priartėti. Tačiau "Laterna Obscura" montrealiečio lietuvių poeto Henriko Nagio yra žavėtinai išimtis (is a spellbinding exception)".

Knyga išleido HURTIG PUBLISHERS, Edmontone, jos kaina 12.95 dol.

Government and Mobilization of Public Opinion; 11. "The Chronicle of the Cath. Church of Lithuania": The Voice of The Movement; 12. Catholicism and Nationalism in the 1970s; 13. The Kremlin vs the "Chronicle": Personalities of the Protest Movement; 14. Effects of Soviet Religious Policy on the Church: An Institutional Balance Sheet; 15. Communism and Catholicism in the Soviet Union: Is Co-existence Possible?

● PASAULIO LIETUVIŲ KATALIKŲ ŽINYNAS (World Lithuanian Catholic Directory) 1979 metams. Išleido Lithuanian Roman Catholic Priests' League of America. Redagavo kun. Kazimieras Pugetičius. Leidinys 80 psl., spausdino Pranciškonų spaustuviė Brooklyne. Mecenatas kun. Pijus Česnas. Lietuvių vyskupo, kunigų, parapijų (laisvame pasaulyje), vienuolių, katalikiškų laikraščių bei žurnalų, svarbesnių institucijų bei centrinių organizacijų sąrašas su adresais bei telefonų numeriais. Žinynas lietuviškai - angliškai atspausdintas, kad būtų ir kitataučiams naudingas. Kaina \$5.00. Galima įsigyti Kunigų Vienybėje, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207.

Ruošiamasi paskirti 1978 metų LRD literatūros premiją

Lietuvių rašytojų draugijos valdyba 1978 metų LRD literatūrinei premijai paskirti komisiją sudarė iš Los Angeles miesto ir jo apylinkės gyvenančių rašytojų. Komisijos sąstasas yra toks: Bernardas Brazdionis, Bronys Raila, Alė Rūta, dr. Elena Tumienė ir Pranas Visvydas.

LRD valdyba prašo leidyklų į šiais metais išleistas knygas (po penkis egzempliorius kiekvienos) iki šių metų gruodžio mėn. 31 d. prisiųsti šiuo adresu: Lithuanian Writers' Association, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207. Iki minėtos datos neišėjusios knygos, nors su 1978 m. data, bus vertinamos 1980 m.

Komisija 1978 metų Lietuvių rašytojų draugijos premiją, kurios mecenatas yra Lietuvių fondas, turi paskirti iki 1979 metų kovo mėn. 10 d.

J. Brodskio lietuviškasis ciklas anglų kalba

Pokario metų disidentinis rusų poetas Joseph Brodski, šiuo metu jau gyvenęs Jungtinėse Amerikos Valstybėse, neretais atvejais yra turėjęs artimesnių kontaktų su lietuvių literatūra ir lietuviams rašytojais. Net ir lietuviškoji tema kartais Brodskio eilėraščiuose panaudojama. 1976 m. "Metmenu" 32-tame numeryje buvo atspausdintas Brodskio eilėraščių ciklas, pavadintas "Lietuviškasis divertismentas". Ciklą lietuvių kalbon ten buvo išvertęs Jurgis Blekaitis. Dabar tas ciklas "Lithuanian Divertissement" atmuštas spalio 12 d. "New York Review of Books" puslapiuose. Anglų kalbon išvertė Alan Myers. Ciklas dedikuotas Tomui Venclovai. Tai poetiški Vilniaus ir aplamai Lietuvos įspūdžiai, kai kuriuos eilėraščius tiesiog pavadinant "Café Neringa", "Palanga", "The Dominicans".

galime tarti, kad tuo metu lietuvių tauta nebuvo mokslis. Nors politiškai padalyta, tačiau ištikta didžiųjų Vakarų Europos religinių ginčų, ji atsakymo įeškojo mokslinio metodo pagalbą.

Čia nenorime leistis į tolimesnės abiejų universitetų raidą. Ji yra skirtinga. Tačiau tiek vienas, tiek kitas universitetas yra davęs tarptautinio masto mokslininkų. Karaliaučiaus vaidmuo tarptautiniuose atžvilgiu yra labiau išpopuliarintas. Atidžiau pastudijavus, ir Vilniaus vaidmuo turi savyje duomenų būti labiau vertinamu.

V. Bgd.

Lietuvės dailininkės amerikiečių parodoj

Women in the Arts ruošia parodą žymioje Cork galerijoje Lincoln Center plazoje, New Yorke. Į parodą pakviesta dalyvauti 19 rinktinių dailininkių. Iš jų 3 lietuvės: Aldona Sabalis, Elena Urbaitytė ir Laimutė Druskis.

Paroda galerijoje vyks nuo lapkričio mėn. 27 d. iki gruodžio mėn. 12 d.